

II. ABDÜLHAMİD'E GÜZEL SANATLAR HAKKINDA SUNULAN LAYİHA*

*Prof. Dr. Yücel Özkaya***

Güzel sanatlar konusunda önemli bilgileri kapsayan ve II. Abdülhamid'e sunulan bu layihanın kim tarafından yazıldığı tesbit olunamamıştır. Ancak, layihanın II. Abdülhamid zamanında düzenlendiği açıktır. Bununla ilgili olarak layihanın sayfalarından açık seçik bilgiler yer almaktadır. Örneğin, Vrb3'de II. Abdülhamid'den önce, Abdülaziz zamanında yapılan işlerden bahsedilmektedir. Varak 5. de adı geçen Subhi Paşa'nın 1881'de II. Abdülhamid'in Ticaret Nazırı olduğunu bilmekteyiz.

Risalede, Osmanlılarda ilk zamanlarda güzel sanatların çok ileri seviyede olduğu, bu sanatların dal dal neler oldukları, nasıl geliştikleri örneklerle gösterilmekte, daha sonra her sanatın niçin ve ne zaman bozulduğu, yeniden eski hallerine kavuşmaları ve sanat alanında ilerleme olabilmesi için nelerin yapılması gerektiği uzun uzadıya açıklanmaktadır.

Risalede her sanat dalı ayrı ayrı ele alınmakta ve etüt edilmektedir. Başta mimarlık olmak üzere hattatlık, keçe yapımı, levhalar (resimler), nakkaşlık, hakkaklık, çinicilik, mücellidlik (ciltcilik), heykeltraşlık, oymacılık üzerinde durulmakta, bunların Osmanlıların ilk devirlerinden itibaren uğradıkları değişiklikler, bunların Avrupa'daki sanat dalları ile ilişkileri konu edilmektedir. Ancak, önceleri büyük bir ilerleme kaydeden bu sanat dallarının zamanla çökmesi, hatta bazılarının yok olması derecesine ulaşması yüzünden duyulan üzüntü bir parça taklikçiliğe bağlanır ve neler yapılması gerektiği, gerek her sanatın sonunda, gerekse layihanın sonunda yazar tarafından açıklanır.

* İstanbul Başbakanlık Yıldız Arşivi, No. 2022

** Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi.

Yazara göre, Osmanlılarda Sanayi'-i Nefise "Mimarlık, ressamlık, hattatlık, hakkaklık, çinicilik, sedef-kârı oymacılık, mücellidlik" gibi sanayiden ibaretdir. Bunların dışındakiler de "Sanayi'-i Adiye"den kabul edilmektedir.

Yazarın ilk ele aldığı konu mimarlıktır. İslam Dünyasında Araplar, İranlılar, Selçuklular zamanında pekçok mimar mevcuttur. Mimar Kamaledin, Mimar Musa, Mimar Karebet Velesus, Mimar Mehmed-el-Mecnun, Mimar Sinan, Mimar Mehmed ve Mimar Kasım'dan kalan eserler hayret uyandıracak kadar önemlidir. Bu mimarlar cami, türbe, han, köprü, çeşme, medrese, saray ve çeşitli binalar yapmakla yetinmeyip kubbe ve büyük kemerler yapmak, Romalılar ve Bizanslılardan kalma binaları da süslemişlerdir. Ayrıca, Arap ve İran usullerine uygun fenni mimariyi ve nakkaşlığı da ortaya koymuşlardır. Bu yeni Osmanlı fenni mimar usulü risalenin yazıldığı tarihlerde bile Avrupa'da okutulmaktadır.

Layihada, bir mimarın asıl görevinin yapacağı binanın resim ve şeklini çizmek ve binanın taksimatına uygun olarak sağlamlığını belirlemek olduğu öne sürülür. Mimarların kendi gözetimleri altında çalışacak taşçı, demirci, ressam, duvarcı, nakkaş, oymacı, dökmeçi gibi birçok esnaf ve amele de mevcuttu.

Aynı layihada, mimarlığın 1094 (1683) de Mimar Kasım'dan sonra Rumların, daha sonra da Ermenilerin eline geçtiği, Osmanlı Mimarî Stilinin terk edilerek Fransa usulü mimâriye dönüldüğü, artık II. Abdülhamid döneminde ilk dönemlerdeki gibi büyük bina yapabilmek şöyle dursun, küçük bir ocak yapabilecek dülgerin bile kalmadığı iddia edilmektedir. Nitekim, en açık örneği yani mimarideki yetersizlik ile ilgili örnek olarak, Abdülaziz zamanında (1861-1876) Osmanlı Mimarisini yeniden kurmak gibi iyi niyetle Aksaray'daki Valde Cami ve Askerlik Dairesinin büyük kapısı ile bu kapının iki yanındaki köşkler gibi bazı binaların yapılmasına karşın, cahil kalfaların eski usul örneklerini bile bilememelerinden dolayı eski Osmanlı usulüne uygun bir şey yaratamamaları gösterilmektedir. Bunun sonunda da çirkin ve tarzı ne Türk, ne Arab, ne de Gotik usullerine uymayan, daha doğrusu hiçbir şeye benzemeyen bir çığırın ortaya çıktığı ve bu şekilde bir sürü binanın yapıldığı öne sürülmektedir. Beceriksizlik ile ilgili bir örnek de Beyazid Kütüphanesinin yapımında ortaya çıkmıştır. Layihada da belirtildiği üzere, iki üç sene önce Sultan Beyazid Meydanı'nda genel kütüphane (1887) yapılacak binaya bir yüz inşa etmek gerektiğinde kalfa gözünün

önündeki Bayazid Camisini toptan aklından çıkararak her milletin ve her zamanın mimari fennine aykırı acayip bir eser yapmıştır. Beyazid Genel Kütüphanesi 1887'de kurulduğuna göre, layihada iki üç sene öncesinden bahsedildiği de dikkate alınırsa layihanın 1884/1885 tarihlerinde yazıldığı öne sürülebilir.

Layihada mimarîdeki bozukluklara ve nedenlerine etraflıca değinilmektedir: Kalfalar mekteplerden çıkmamaktadır. Ayrıca, eski usül de örnek alınmamaktadır. Kargir ve ahşap binalardan oluşan adi binalar alafranga olmaktan uzak kalmış olup, Avrupayı görenler bile bunları çok çirkin bulmaktadır. Ortaçağda Avrupa ülkelerinde fenni mimariye özgü okullar yoktu. Daha sonra okullar açılmış ve mimarlık gelişmiştir. Osmanlılarda ise bu sanat geriye gitmeye başlamıştır. Bunun önlenmesi için kısa sürede yani sekiz sene içerisinde de şimdilik İstanbul'da bir okulun açılması ile mümkündür.

Resim sanatına gelince; bu sanat başlarda Osmanlılarda pek ileri idi. Çünkü, ressamlık yalnızca yağlı boya ile bez üzerine insan resmi ve tablo yapmaktan ibaret değil, binaların iç ve dış süslemeleri yolunda yapılan resimler ve kitaplar, ciltler, levhalar ve çok çeşitli eşyayı göze hoş gösterecek bir hale getirmek için yapılan her çeşit şekiller ve resimlerden ibaret idi. Örneğin, Bursa'da Yeşilcamî'nin dışındaki mermere oyulmuş resimlerdeki Mehmedü'l-Mecnûn'un çini üzerine yaptığı resimler buna örnek gösterilebilir. Osmanlılarda mermer, çini ve ağaç kapılar, pencere kanadları, rahle, kürsü yani her çeşit eşya üzerine çok güzel ve hoş resimler yapan pekçok ressam yetişmiştir. Ancak, şimdi bunlardan kimse kalmamıştır. Alafranga adına yapılan çirkin usulle eski usul unutturulmuştur. Eski büyük ressamlarımızın bahsettiğimiz bu eserleri Avrupa müzelerine nakl edilmektedir. Kuran-ı Kerîm, eski nefis kitaplar, levhalar, ciltlerin binlercesi Paris, Londra, Berlin, Viyana kütüphanelerini ve müzelerini süslemektedir.

Eski çini sanatı çok önemliydi. Nakkaşlık da maharet işiydi. Mezartaşı yapan taşçıların kullandıkları mezar taşları, özellikle Üsküdar, Eyüp gibi mezarlıklardaki taşlardaki hatlar ve nakışlar incelenince bu daha açık bir şekilde ortaya çıkar. Avrupalılar bu mezar taşlarının pekçok resmini dahi kapılara açmışlardır.

Ortaçağlarda Avrupada mimari ile ilgili okullar olmayıp, mimarlık sanatı ustadan çırağa zincirleme aktarılır idi. Daha sonra bu konuda okullar kurulmuş, bu okullarda Yunan Mimarisi esas alınarak dersler verilmiş, ama Osmanlı Devleti'nde bunun tam tersi olmuş, geriye gidış başlamıştır.

Hattatlık da bir çeşit ressamlık demektir. Ancak, layihada da uzun uzadıya belirtildiği üzere bu sanat da çökmüştür. Hattatlık önceleri yalnız cami, türbe gibi binalara ait olmayıp, saraylara konaklara, köşklere ve hatta küçük evlerde de yapılan bir sanattır. Örneğin Arnavutköy'de Çobanoğlu Yalısı'nda, Aksaray'da Sami Paşa Konağı'nda, Haydarpaşa'da üç odalı basit evde ve daha pekçok yerde bunun örneklerini görmek mümkündür.

Layihada 1141 (1729) de bazı yeniliklerin olduğu, matbaaların açılması sonucunda kitap basımının hızlanması ile hattatların sayısının azaldığı öne sürülmektedir.

Yazara göre, nakkaşlık Osmanlıların en ileri milli sanatlarından: Örneğin Kılıç Ali Paşa ve Mustafa Paşa camilerinin müezzin mahfelleri, tavanlardaki resimler, İstanbuldaki türbeler, medreseler, dershaneler. Bunlardan birkaç bina hariç ne yazık ki hepsi tahrip edilmiştir. Üç sene önce, Sultan Ahmed Caminin tamiri sırasında (II. Abdülhamid Anadolu ve Rumeli'deki camileri bir restorasyona tabi tutup, onartmıştı) Subhi Paşa, daha önce badana ile örtülen yerleri kazdırıp eski resim ve nakışları ortaya çıkarmıştır.

Bir zamanlar Avrupa'dan gelen bazı adf nakış usulünün taklidini, mahalle aralarındaki devlet ileri gelenlerinin, zenginlerin ve Hıristiyanların yaptırdıkları binalarda batı usulü nakışları gören Avrupalılar bile bunları ayıplamışlar idi. Yunanistan, Romanya gibi ülkeler bile kendi millet ve memleketlerine ait sanayiinin korunmasına çalışırken, bizde milli sanayiinin mahvına çalışılması yanlıştı.

Araplar ve İranlılar ve daha sonra Türklere hakkaklar her çeşit sert taşlar ile bakır, demir, gümüş ve diğer madenler üzerine sanat eserleri yaratmışlar, bıraktıkları eserler de Avrupa müzelerine girmişti. Türk hakkakları yeşim ve çeşitli taşlardan kılıç kazbalarını, şamdanları ve çeşitli eşyaları süslemişlerdi.

Osmanlılarda hakkaklık sanatının ilerleyemeyişinin nedeni, hakkakların taş üzerine insan resmi işleyememelerinden kaynaklanmıştır. Avrupa'da ilimler, fenler süratle ilerlerken zaten sanayinin resimsiz olamayacağı anlaşılmıştı.

Çinicilik Osmanlıların ilk zamanlarında üç çeşit olup, çok ileri idi. Çiniler üzerindeki yazılar son derece mükemmel olup, çinilerin renkleri de gayet parlak, sırları lekesiz ve şeffaftı. Avrupalılar onsekiz-yirmi senedenberi eski çinilerimize büyük önem vermeye başla-

mışlar, Paris'te bunlar taklid edilmeye başlanmış, bir hayli de ilerleme olmuşsa da, bunlar nefaset bakımından Osmanlılardakilerin seviyesine ulaşamamıştı.

Ne yazık ki, Osmanlı Ülkesinin her yerinde gerek şahıslardan, gerekse camilerden, medreselerden, türbelerden çalınan çiniler antikacılara birer mecideye ye satılmışlardı. Şimdi ise tanesi iki Osmanlı lirasına satılmaktadır. Zeyrek Yokuşu'ndaki Çinili Hamamın bütün çinileri Evkaf Nezareti tarafından verilen izin ile tanesi otuz kuruşa Luvidlik adlı antikacıya satılmıştı. O da bunların hepsini Paris'e taşıyarak, tanesini yirmidört franka satmıştı.

Dört beş sene önce bazı camilerin ve türbelerin tamir için bir batılıya verildiği, bu kişinin de tamir bahanesi aile eski çinileri söküp, yerlerine Paris'ten getirdiği bozuk çinileri koydurduğu bilinmektedir.

Oymacılık da iyiye gitmemektedir. Mimar Sinan ve O'nun döneminden sonra cami kapıları, pencere ve kürsüleri üzerindeki sedif ve gümüş ile resim edilen hendese şekillerinin tarzı ve düzeni insanı hayrette bırakmaktaydı. Şimdi yapılan iskemleler ve rahleler eskiler kadar iyi değildir.

Kuran-ı Kerimlerin ve kitapların ciltlenmesinde de çok ileri gidilmiş idi. Özellikle Fransa, İngiltere, Almanya, Avusturya sanayi müzelerinde bu konuda pekçok eserimiz vardır. Almanya bu konuda önderdir. Bir Alman bilim adamı Düzeldorf, Frankfurt, Nürnberg şehirlerinde topladığı pekçok eski Türk cild örnekleri için sekizyüz lira harcamıştı. Bu İstanbul'daki sahaflar ve antikacılar tarafından da bilinmektedir. Ancak, bizde bu dalda da geriye sayma başlamıştır.

Bu sanatların yeniden canlandırılması hükümetlerin görevidir. Bunun için gerek İstanbul'da, gerekse taşralardaki cami, türbe, medrese, kütüphane, çeşitli milli binalar ve bunların içersinde bulunan her çeşit eşyanın ve eski eserlerin dikkatle korunması şarttır. Eski durumu bozulanları ise eski hallerine döndürmek şarttır. Ayrıca, bunların çaldırılmaması, hademeler, memurlar tarafından antikacılara sattırılmaması, eğer böyle bir durum ortaya çıkar ise, bu işe cesaret edenlerin derhal cezalandırılması, böylece ülkede eski binaların, eserlerin korunmasını, tamirlerinin yapılmasını sağlamak için bir başkan ve dört üyeden kurulu bir koruma heyeti kurulmalıdır.

Her sanayi sınıfı kendi sanatlarını korumalı ve eski usulü taklid ederek yaptıkları örnekleri senede bir kez bu muhafaza heyetine vermeli ve heyet tarafından örnekler incelenmeli, hakkı olanlara madalya, nişan, hediye gibi mükafatlar verilmelidir.

Mevcut olan sanayi-i nefise-i şahane mektebi (1845) önem ve değerine uygun bir şekilde genişletilerek eski kudretine kavuşturulmalıdır. Bu mektebde fenn-i mimar, yağlı boya, ressamlık ve diğer sanatlara gerekli olan resim, hattatlık, hakkaklık, oymacılık, heykeltraşlık öğretilmeli, sanatın çöküşü önlenmelidir.

Layihanın sahibi muhafaza heyetinin görevlerini kapsayan bir tüzük ile mekteb-i sanayi-i nefisenin daha da genişletilmesi için programını ayrıca "arz ve takdim" edeceğini öne sürmekte ise de, biz böyle bir program ve tüzüğü henüz bulamadık.

Padişah-ı hamidü'l-hisâl ve şehriyâr-ı bincemâl efendimiz hazretlerinin netice-i amal-ı mülûkâneleri aksâm-ı ulûm ve funûna ve sanâyi'in terakkisine ma'tûf bulunduğu cihetle vaktiyle memleketimizde nokta-i kemal ve terakkiye vâsıl olduğu halde git gide ba'zı müstefane mahv olmuş ve ba'zıları dahi mahv olmak derecesine gelmiş olan sanâyi'den birkaçının istihzâr-ı esbâb-ı muhafaza ve terakkisi emêl-i mülûkânem iştîmâl-i cenâb-ı cihânbâniye muvafık olacağından bu bâbda layin-i hatır-ı acizi olan mütela'atın bervech-i ati arz ve beyânına ibtidâr olunur.

Memâlik-i Osmaniyede sanâyi'-i nefise-i milliye, sanâyi'-i adiyeye gibi bi'l-külliyeye mahv olmuşdur denilebilir.

Sanâyi'-i nefise-i Osmaniyeye mimarlık, ressamlık, hattatlık, hakkaklık, çinicilik, sedefkâri oymacılık, mücellidlik gibi sanâyi'den ibaret olup bunların gayrisi dahiy sanâyi'-i adiyeden add olunur.

Sanâyi'-i mezkûrenin mukaddema haiz oldukları ehemmiyeti takdir edebilmek için herbirlerinden ayrı ayrı bahs etmek ve bir zaman ne derece tevessü' ve terakkî etdiklerini ve git gide ne sebebe mebnî inkiraz ve inhitata temayül etdiklerini ve bugünkü günde bazılarının kâmilen mahv olmuş ve bazılarının dahi heman mahv olmak derecesine gelmiş olduklarını beyân ve ifade eylemek iktizâ eder.

Zikr olunan sanâyi'nin ba tekrâr uyandırılmasında ne gibi esbâba mütevakıf ise başkaca arz olunacaktır.

Mimarlık: Sanâyi'-i nefise cümlesinden birincisi fenn-i mimâri olub alem-i İslâmiyede Arablar ve Acemler ve Selçukiler meyânında zuhûr eden mimarlardan sarf-ı nazar Osmanlılarda Mimar Musa, Mimar Karabet Velesus, Mimar Kemaleddin, Mimar Mehmed el-mecnun, Mimar Sinan, Mimar Mehmed ve Mimar Kasım gibi mimarlar zuhûr etmiştir ki, bunların bırakmış olduğu asâr-ı aliye (Sayfa. 2) alemi hayrete duçâr eylemektedir. Eslâfımızdan olan bu mimarlar mütaaddid câmi' ve türbe ve han ve köprü ve çeşme ve medrese ve saray ve sâir her türlü binalar inşa etmekle iktifa etmeyüb kubbe çevirmek ve büyük kemerler atmak için Romalıların ve Bizantinlerin bıraktıkları binaları ve inşa ettikleri ebniyelerin tezyinâtı için de Arab ve Acem usûllerini mehzaz edinerek bira usûl-u fen mimarı ve nakkaş vücuda götürmüşlerdir ki işbu usûl-u cedîde fenn-i mimarı Osmânî nâmîyle el-helatü-hazihi Avrupa mekteplerinde talim edilmektedir.

Bir mimarın asıl vazifesi inşa edeceği binanın resim ve şeklini tasavvur eylemek ve taksimatının tenasübüyle binanın metaneti maddelerini temin etmek olub emr-i inşaat kendi nezâreti altında çalışacak taşçı ve demirci ve ressam ve divarcı ve hattat ve nakkaş ve doğramacı ve oymacı ve dökmeçi gibi birçok esnaf ve ameleye aiddir.

Sanâyi'-i nefisenin en alîsi add olunan bidâ ile sanâyi'-i adiyenin en hakîri sayılan rençberlike kadar bi'l-cümle sanâyi'in mukaddemâ Osmanlılarda mevcûd bulunduğu Tophanede kâin KILIÇ ALİ PAŞA CAMİ'-İ ŞERİFİYLE dahi sabitdir ki bânisi merhûmun arzusu vechiyle mezkûr câmi'-i şerifin kâmilen İslâm usta ve ameleleri ma'rîfetiyle binâ edildiği herkesce müsellemlen olan ahvalendir.

Ne çareki köprübaşındaki Valde Cami'-i Şerifinin bânisi olan (1094) Mimar Kasım'dan sonra mimarlık Rumlar ve daha sonraları Ermeniler eline geçüb bunlar meyanında da birkaç muktedir mimarlar zuhûr etmiş ise de Nuri-i Osmaniye ve Laleli ve sair bazı ebniyelerde görülmekte olduğu vecihle bunlar usûl-ü fenn-i mîmâr-i Osmaniye'yi tedricen terk ederek ROKAYİ tâbir kolunan Fransa tarz-ı mimârisine döküldüklerinden (Sayfa. 3) fenn-i mimar-ı millîye giderek büsbütün karinü'l-hat ve zeval olmuşdur. Bunun gibi sanâyi'-i adiyeyi sâire dahi yine evlâd-ı vatandan olan Hıristiyanlar eline geçerek şimdiki halde Müslümanlarda zikr olunan eb-

niyeler gibi alî bina inşa edebilmek şöyle dursun adeta küçük bir ocağ çatmaya muktedir bir dülger bile kalmamıştır.

Bilahare Müslümanlarda olduğu gibi Hıristiyanlarda dahi mimarlık sanatı Tophane Cami'-i Şerîfesini binâ eden Karabet Kalfa'dan sonra mahv ve gaib olduğu cihetle el-yevm mevcut olan kalfalar meyanında mimarlık namını taşıyacak heman bir kimesne bulunmuyor.

Hakan-ı merhum Abdülaziz Han hazretlerinin zaman-ı saltanatlarında fenn-i mimari-i Osmaniyenin ihyâsı niyet-i halisesiyle Aksaray'da vâki' Valde Cami'-i Şerifi ve daire-i askeriyenin büyük-kapusu ve bu kapusunun iki cihetindeki köşkler gibi bazı ebniye inşa etdirilmiş ise de kullanılan kalfalar bilâ-yı cehâletle bugünkü günde Der-sa'adetde mevcûd olan ebniye-i kadîmeyi Osmaniyeye muvafık ve şayan-ı bahs birşey meydana koyamayup şekli çirkin ve tarzı ne Türk ne Arab ve ne de Gotik usullerine münafî ve'l-hasıl hiçbir seye benzemez bir çığır açmışlar ve o yolda bir hayli binalar inşa etmişlerdir.

Yine bu esasa müteallik olan emsâldendir ki iki üç sene mukaddem Sultan Bayazid Meydanı'nda Umumî Kütübhaneye ittihaz edilmesi binaya bir kasar yani yüz inşa etmek lâzım geldiği esnada kalfası olan zat herkim ise gözünün önündeki Bayazid Cami-i Şerifini kâmilen hatırdan çıkararak her zamanın ve her millet-i fenn-i mimarisinin bi'l-cümle usûl ve kavâidine tehâlûf bir tarz ihtiyar etmesi ve ve çirkin ve gayet acıba bir eser vücûda getirmiştir.

(Sayfa.4) Hülâsa memleketimizde hala mevcut olan ve hiçbir mektebden çıkmadığı halde kendilerine kalfa namı verenlerden hiçbirisinin vücûdu millet-i İslâmiyenin mucib-i iftiharî olan ve nefaset ve mükemmeliyeti Avrupalıların hayret ve istikrarını celb eden ebniye-i alîye-i kadîmeyi değil taklid hatta takdire bile ne ma'lûmâtı ve ne de tabiatları müsaid degildir. Çünkü salifü'z-zikr ebniyelerin nefaset ve mükemmeliyetini takdire muktedir olsalar idi mutlaka inşa eyledikleri binaları anlara taklid eyerler idi.

Ebniye-i adiyeye gelince: Alafranka namına inşa edilmekte olan gerek kargir ve gerek ahşab evlerin hiçbirisi alafranka olmadığı Avrupa'yı görenler nezdinde müsellemler olup bu yolda vücûda gelen binaların ne derece çirkin olduğunu, ve iklim ve ihtiyacımıza ne kadar muhalif bir surette inşa edilmiş olduklarını ta'rife hacet yoktur.

Şimdi memleketimizde fenn-i mimari-i Osmaniyenin uyandırılması tasavvur olunduğu halde bu maksadın istihsâli için ne yapmak lâzım geleceği de bervechi-i ati ta'rîf olunur.

Kurûn-u vustada Avrupa memâlikinde fenn-i mimâriye mahsus mektebler mevcut olmayub mimarlık sanatı ustadan çırağa mütesellisen intikâl eyler iken hernasılsa bilâhare bu fennin tedenniye meyl eylediği müşâhade edilmiş ve bir tedbîr-i acil olmak üzere der-akab mektebler tesis ve küşad idilüb ve mekteblerde usûl-u fenn-i mimari-i Yunani tabi'i mebden ittihaz idilerek bi'l-cümle usûl-ü mimarinin ta'limine mübâşereta olunub az bir zaman zarfında mimarlık yeniden uyandırılmış ve bugünkü günde Avrupa'nın her cihetinde muktedir pekçok (Sayfa. 5) mimarlar yetiştirilmiştir. Bizde ise bâlâda arz olunduğu vecihle mimarlık sanatı kâmilen rehini zeval olmuş ve hatta o dereceye gelmiştir ki eslaf-ı kirâmın bina kerdeleri olan bunca ebniye-i aliyelerden birinin tamirine ihtiyac his etse ebniye-i aliye-i mezkûreyi güya kalfa namını haiz olan cühela yediyle tahrib etmekde olduğumuz der-kârdır.

Bu halin der-akab önü alınmak ve az bir zaman içinde yani sekiz sene zarfında evlâd-ı vatandan muktedir mimarlar yetiştirmek için şimdilik yalnız Der-sa'adetde bir mekteb küşadı kâfidir.

Ressamlık: Ressamlık dahi sanayi-i nefisinin başlıcalarından biridir ki vaktiyle bu sanat Osmanlılarda pek ilerü götürülmüştür. Çünkü ressamlık yalnız yağlı boya ile bez üzerine insan tesvîr etmek ve sair tablolar yapmaktan ibâret olmayub ebniyelerin dahili ve harici tezyîni yolunda yapılan resimler ve kitablar ve cildler ve levhalar ve sâir her dürlü eşyayı göze latif gösterecek bir hali ircâ' eylemek maksadıyla tersîm ve icrâ idilen her nev'i eşkâl ve resimlerde ressamlıktan mâdûddur. Bu nev'i ressamlık Arablar ve Acemler ve Acemler ve Selçukiler ve Türkler mukaddema bir derecede ilerü getürmüşlerdir ki el-yevm asârı bâki olan semere-i mesa'i ve ma'rifetleri Avrupa ressamlarını hayrete duçar eylemekdedir.

Meselâ, Bursa'da Yeşilcâmi'-i şerifin haricindeki mermer üzerine oyulmuş resimlerle dahilindeki Mehmedü'l-mecnunun eser tertibi olan çini üzerine yaptığı bunca resimler resimden bir parça anlayanlar için mucib-i tahsîn ve Osmaniler içinde ba'is-i fahr ve mübâhatdır. Asâr-a ma'ruf-fa ehemmiyetce bir derecededir ki Avrupa'da sânai-i şarkiye hakkında tab' ve neşr olunmakta bulunan te'lifât-ı müteaddide meyânında zikr olunan Yeşilcami'in resimleri-

ne mahsus olmak üzere birkaç cild büyük kitaplar mevki'-i istifadeye vaz' olunmuşdur. İşte böyle mermer ve çini ve ağaç kapular ve pencere kanadları ve rıhle ve kürsüler ve'l-hâsıl her nev'i eşya üzerine gayet güzel ve lâtif resimler yapmağa muktedir pek büyük ressamlar gelüb geçmiş ve el-yevm bunlardan bir kimesne kalmamıştır.

Şu hal esef işimalimce sebep bir zamandanberi memleketimize idhal edilen alafranka namına çirkin bir usule (Sayfa.6) itibar edildiği cihetle git gide millet ve memleketimize mahsus olan usûlu kadîme unutulmuşdur.

Avrupalılar ise bilakis şark-ı ressam-ı kadimesinin eserlerini değer ve himmetleri nisbetinde takdir ederek ve bunları pekçok masrafla ele geçirerek sanâyi' müzelerini tezyîn etmek maksadıyla Avrupa'ya nakl etmekte idirler. Kuran-ı Kerim ve keteb-i nefise-i atika ve levhalar ve cildleri tezhîb ve tezyîn eden ressamların sanat ve maharetleri pek ziyâde sezaver-ı takdir olarak bunlardan binlerce nüshalarla da Paris ve Londra ve Berlin ve Viyana kütüphane ve müzeleri tezyîn edilmiştir.

İşte zamanıyla büyük ve küçük ebniyelerin kubbe ve tavan ve duvarları dürlü dürlü resim ve nakışlarla donadılır ve mermer üzerine hakk olunur ve Bursa ve çiznik ve Kütahya ve mahalli-i sairede çini kâr-hâneleri nasıl işler ve hattatlar ale'd- devam ebniye-i aliyye celî yazılarla tezyîn ederler ve mesahif-i şerîfe ve kütüb-i nefise yazuca saha-i istifadeye binlerce asar vaz' eylerler ve ressamlarda bunları her dürlü resimler ve muhayyirü'l-ukûl eşgal-i hendese ile tezhîb ve tezyîn ederler. Ve her sınıf sanatkarın müteaddid çıraklar yetiştirirler ve'l-hasıl her dürlü muamelatda sanat ve maharetlerini gösterirler idi. Bir haldeki adeta mezar taşı yapan taşçıların kullandıkları ressam ve hattatların bile maharet-i fevkaladeleri Üsküdar ve Eyüb ve sâir mezarlıklarda mevcut olan eski mezar taşlarının hutût ve nukuşunun muayene ve tedkîk ile nütbe-i şevk ve hakikate vâsıl olur.

Avrupalılar işbu mezar taşlarının pek çoğunun resimlerini dahi kapuya asmışlardır.

Bizde mukaddema yapılmış olan eski kumaşlar ve halılar ve işlemler ve sanduka puşideleri üzerlerine icrâ ettikleri resim ve nakışların nefaset-i fevkaladesi dahi Avrupa erbâb-ı sanayi'inin nazar-

ı dikkatini celb ederek bir zamandanberi ele geçürdükleri pekçok numunelerde Avrupa müzelerine nakl edilmiş (Sayfa. 7.) ve enzar-ı temâşa ve tedkike vaz' olunmuştur. Burada ise el-yevm bir sanâyi'-i atika-i milliye müzesi yapılmak murad edilse lâzım olan nümuneleri tedarik etmek pek ziyâde güçleşmiştir.

İşlemeciler ve evlerde ve kız mekteblerinde kadın ve kız çocukları taraf-ı Frengistana tabi'iyetle ve renkleri gayet sakil resm ve çiçekler işlemekte oldukları gibi Gördes ve Uşak taraflarında keçe ve halı i'mâl edilen ve dahi eski modelleri büsbütün terk ile Memâlik-i Osmaniye'ye idhal edilen ve yalnız ahali-i şarkiye için i'mâl olunan Avrupa keçelerini taklide dahi başlamışlardır.

Maksad-ı acizanem Avrupa'da güzel ve nefis keçe yapılmıyor demek olmayub fakat goblen ve obsunda i'mâl edilen ve pek gali fiyatla satılan keçe ve halılardan hiçbirisi buraya gelmeyüb ve gelse bile elhale-tü-hazihi keçe i'mâl edenlerimiz bunları taklide muktedir olamazlar. Mamafih fi yevmen-hezâ memâlik-i Osmaniye'ye idhal edilen Avrupa keçelerinin ekserisi yalnız memâlik-i şarkiye için i'mâl edilmiş pek çirkin ma'mulatdan oldukları cihetle Avrupa'da bunlara asla itibar edilmeyüb bilakis eski Türk ve Acem veya hud zikr olunan gobler ve obsune keçeleriyle Avrupa'nın ba'zı mahallelerinde Türk halis taklidi i'mâl etmekte ve bu cihetle pek nefis halılar istimâl eylemekte olduklarını arz etmektedir.

Gerçi bir zamandanberi kara kilim ve yağlı boya tasvirler ve yine kara kilim ve sulu boya ve yağlı boya ile peyzajlar ve sâir tablolar tersîm eden birkaç nefer adi ressamlar türemiş ise de bu hususda daha pek geride bulunduğumuz ahval-i malûmedendir. Çünkü bihakkın ressam olmak için insanın tabiatında mevcûd olan istidad kâfi olmayub pekçok vakit mekteblerde resim ta'lîm ve ilim teşri' ve ulûm-u rizaiye (Safya. 8) ve tarih gibi bir takım ulûmu tahsîl etmek lâzımdır ki Avrupa ressamları işte bu suretle mazhar-ı terakkî olmuşdur. Mukaddema memâlik-i mutemeddinenin her cihetinde ressamlık yalnız ebniye ile eşyâ-yı müstamele ve kıtâbların tezyînine münhasır iken bilahire bi'l-cümle ulûm ve fûnûn ve sanayi'in ta'lîm ve tahsîline resmin medâr-ı küllisi olacağı anlaşılmış ve el-yevm iş o raddeye gelmiştir ki resimsiz hiçbir ilim ve fen ve sanatın layığıyla ve süratle tahsili kabil olamaz dênilse becadır. Zira ulûm-u rizaiye ve hikmet ve kimya ve cerr-i eşkal ve hayvanat ve nebâtât ve tababet ve tarih ve coğrafya ve fenn-i harb ve heyet ve kozmoğrafya ve tabakatü'l-arz el-hasıl kaffe-i şudbat ulûm ve

fünûnun gerek talîm ve tefhîmi ve gerek tahsîli mutlakan resme muhtac bulunduğu tarifden varestedir. Resmin her sınıf-ı erbâb-ı sanayi'e dögmecilik ve ne de kuyuculuk hasılı hiçbir sanatın terakki edemeyeceği derkardır.

Terakkiyat-ı ahire asarındandır ki evvelleri mücerred mütala'olunan bir kitabın tezyîne münhasır olan ressamlık sanatı bu günkü günde o kitabın bahs ettiği mevaddın tefhîm ve ta'lîmine hizmet etmektedir.

Hattatlıkda bir nev'i ressamlık demek olub mine'l-kadîm hattatlar ma'rifet ve meharetlerini yalnız kelâm-ı kadîm ve sıhremî kitaplar yazmağa hasır etmeyerek küfi ve celî hatalar ile büyük ve küçük ebniyeleri dahilen ve haricen tezyîn ve yine celî ve sülûs ve talîk tahalar ile enva' levhalar tertîb ve teşkîl etmişlerdir. Bundan başka bâ-furun ma'mûl taşlar ve câmi şamdanları demurden ve çelikden masnû esliha-i mütanevvi'ayı ve'l-hâsıl eksera eşyâ-yı müstameleyi donatmışlardır ve divarlara yapışdırılan çinilerle Hayfenki, bu sanat-ı aliye dahi zeval ve inhitata meyl eyleyüb esbâbı bervech-i ati beyan olunur.

(Sayfa. 9) Evvela fenn-i mimaride mer'i ve müstamel olan hattatlık mukaddema yalnız câmi' ve türbe gibi ebniye-i mukaddesiye münhasır olmayub saraylara ve konaklara ve köşklere ve hatta en küçük evlere dahi şâmil idi. El-yevm bunlardan Arnavudköyünde kâin Çobanoğlu Yalısı'nda Anadolu Hisarı'ndaki meşhur meşrûta Köşk'de ve Aksaray'da Sami Paşa merhûmun Konagında ve Haydarpaşada adı üç odalı bir evde ve dahası pekçok konak ve hanelerde isbât-ı müdde'a edecek nûmuneler müşahade olunabilir. Şimdi ise inşa edilen büyük ve küçük hanelerden hiçbirisinin tezyînâtı emrinde hattatlığa riayet edilmeyüb cümlesi güya âlâs ve Frengistan'a itibaen bir usul-u cedîde ve makduha üzere tezyîn edilmektedir.

Levhalar bahsine gelince, bunlar dahi itibardan salat olarak yerlerine Avrupa'dan gelen yağlı boya taklîdi basma birtakım resimler her sınıf ahalinin ve ekâbir-i memleketin bile haneleri divarlarına ta'lîk edilerek güya alafranka odalar ve salonlar tezyîn ediyoruz zan olunur ki zikr olunan o çirkin resimler Avrupa köylerinin ve büyük şehirlerin köşe ve bucakların da amele ve sair sınıf-u adiyeye efradına mahsûs kahvehane ve meyhane ve lokantalardan başka hiçbir yerde görülemez.

İçimizde zikr olunan eski levhalara nadiren merak eden bulunur ise de bunlarda şimdi yazılan levhaların ne hatlarında ve ne de etrafını tezyîn eden sular aranılacak sanat ve mehareti bulamadıkları için ba'zı mezarlarda ve bedestan ve sahaf çarşusunda bi't-tesadüf ele geçirilen eski levhalarla iktifâ etmektedirler.

Diger tarafda hicretin 114 senesindenberi ba'zı fenn-i taba'at memleketimize münteşir olubda yavaş yavaş matbaalar çoğaldıkca evvelâ kitâb ve bilahare Kuran-ı Kerim yazan hattatlar tabi'i azalarak ve bu hususda hatatlığın inkirazına başlıca sebep olmuştur. Maheza şayan-ı teessühallerdendir ki (Sayfa 10) ana mukabil matbaacılık o zamandanberi asla terakkiye mazhar olmadıktan başka bil'akis bidâyet-i zuhûrunda basılan kitablara nefasetce şimdikiğe isbât-ı rûchan eylemektedir. Hulbuki Avrupa'da fenn-i taba'at günden güne kesb-i terakki ederek nefaset ve ehveniyetce sezavar-ı istigrab bir hale gelmiştir. Viyana ve Paris ve Laypek şehirlerinin ba'zı matbaalarında basılan Arabca, Türkçe, Farisi kitablara mümâsil memâlik-i mahrûse-i şahânede mevcûd bunca matbaaların hiçbirisinde bir kitab tab' edilememekte olduğu bu acizânemde mevcud bulunan ba'zı kitabların mukayesesıyla sabit olmuştur.

Hülasa bu gidişle ya'ni hattatlık böyle nazar-ı i'tibardan sirkat oldukça ber bayat olan bir kaç hattatda terk-i hayat eyledikten sonra bu mühim sanatın dahi büsbütün mahv olacağı iştihadan azadedir.

Nakkaşlığın dahi mine'l-kadîm sanayi'-i milliyenin pek ileruye gidenlerinden birisi add olabileceği Der-sa'adet'de Sultan Süleyman ve Sultan Murad türbelerinin kubbelerinde toprak boya ile tersîm edilmiş nakkaşların yağlı boya ile de Kılıç Ali Paşa ve Mustafa Paşa camilerinin müezzin mahfelleri, tavanlarındaki resimlerin temasıyla anlaşılabilir. Mukaddem küçük ve büyük kargir ve ahşab nekadar binalar varsa cümlesi usûl-ü nakş-ı milli ile münakkaş idiyse de bunlardan bakî kalanlarının ta'mîri lâzım geldiği sırada mevcud olan nakışları tecdîd etmek hatıra bile gelmeyüb bu hususda dahi alafranga (ya) meyl-i batılıyla heman o nefis nakışlar bir beyaz veya sarı badana ile örtülerek üzerine nisbet ve binanın tarz-ı mimârisine büsbütün mugayir ve gayet çirkin renklerle güya çiçek yaprak resmi nâmıyla büyük küçük birşeyler karalayivermişlerdir. Şu kadar diyebilirim ki taşradakilerden sarf-ı nazar yalnız Der-sa'adet'de mevcud olan cevami'-i şerîfe ve türbeler ve medrese ve

dershaneler balada zikr olunan (Sayfa. 11) birkaç binadan başka cümlesi hîn-i ta'mirinde böylece tahrîb edilmiştir.

Meselâ köprübaşındaki Valde Cami'-i Şerîfi Habib Paşa merhumun Evkaf Nezareti zamanında güyâ ta'mîr edilmiş ve bu ta'mîrde büyük ve küçük kubbe ve kemerlerde mevcûd olub bânisi Mimar Kasım rahmetullah-ı aleyhin tertîb ettiği ve o zaman nakkaşlarının gayet parlak ve yekdiğeriyle mütenâsib tertîb ettiği ve o zaman nakkaşlarının gayet parlak ve yekdiğeriyle mütenâsib imti zaçlı renklerle telvîn etmiş oldukları nakş ve resimleri bir beyaz badana ile gaddarane bir surette kâmilen örtüb üzerine dahi kahverengi boya ile sanki alafranka tuhaf tuhaf şeyler yapmakla iktifâ edilmeyüb eyâdi-i cehalet mahfel-i hümâyûn dairesine dahi uzadılarak bütün yağlı boya ve yıldızlarla işlenmiş emsalsiz resimler ve yazılar yağlı boya ile kapadılmış olduğu mateessüf görülmektedir. Bunun gibi Tophane Meydanı'nda Sultan Mehmed-i Râbi'nin binâkerdesi olan mermerden masnû' ve birçok resim ve yazılar ile müzeyyen çeşmeyi Feth Ahmed Paşa merhûm kâmilen beyaz bir badana bulamış ve üzerindeki sükûfu yaldızlı oymalarla müzeyyen sacaklarıyla beraber yıkub atarak yerine çeşmenin usûl-ü mimârisine mugâyir üç sıra taşdan bir korniş çekdirüb güya çeşmenin üzerinde çocuklar oynayacaklar imiş gibi dairen ma-dar etrafına bir demür parmaklık koymuş ve bu suretle o güzel çeşmeyi harab eylemiştir.

El-hasıl nekadar ebnîye-i âlyie var ise cümlesi bu yolda ta'mir nâmına duçâr-ı tahrîb olmuştur.

Sâye-i ihsân-vâye-i hazret-i padişâhide bundan üç sene mukaddem Sultan Ahmed Cami'-i Şerifi'nin hîn-i ta'mîrinde Subhi Paşa merhûm re'y-i acizânemi kabûl buyurarak câm'-i şerîf-i mezkûrun kubbe ve kemerleriyle cihât-ı sairesine mukaddema icrâ edilen ta'mîrde örtülen badana kâmilen kazdırılıb altından zuhûr eden eski resim ve nakışlarına kendi renkleriyle tecdîd idilüb bu suretle câmi'-i şerîfin tezyînâtı (Sayfa. 12) hal-i sabıkına ircâ edilmişlerdir.

Bir zamandanberi Avrupa'dan gelen bir takım adî nakkaşların usulünü bura nakkaşları taklîde kalkışarak değil mahalle aralarındaki ufak tefek evlerde hatta ricâl-i devlet ve İslâm ve Hıristiyan zenginlerin inşa ettirmekte oldukları binalarda bile tamamıyla bu usûl-ü cedîde itibaren bir takım ham renklerle güyâ Frank usulü nakışlar icrâ etdirilmektedir. Halbuki Avrupa'da bir hanede asla bun-

lara mümâsil nakışlar bulunmadığından buraya gelüb de şu hali gören Avrupalılar hande-zen-i istihza olmakdan kendilerini alama-makdadırlar.

Sübhanallah bu ne hikmetdir ki Avrupa'nın Fransa, İtalya gibi memâlik-i cesîmesinden sarfınazar Yunan ve Romanya gibi ufak tefek memleketlerinde bile herkes kendi millet ve memleketine mahsus olan sanayinin muhafaza yolunda hatıra gelecek bir takım vesait ve tedâbir ile elden ne gelirse dirîğ etmemekde oldukları halde bizde efrâd-ı ahâli şöyle dursun muhafazasına memûr olanlar bile sanâyi'-i milliyemizin mahvına hizmet etmektedirler.

Arablar ve bâ-husûs Acemler ve bilahâre Türklerde hakkaklar her nev' sert taşlar ile bakır ve demir ve gümüş ve me'adîn-i sâire üzerine icrâ-yı sanat etmişlerdir. El-yevm bıraktıkları asârın en ulvîleri Avrupa müzelerinde enzâr-ı ammeye konulmuşdur.

Türk hakkakları yeşim ve balgami taşdan ve mercândan masnû'hançer ve kılıç kabzaları ve yine yeşimden (Sayfa. 13) ve balgamiden su taşları ve bakır ve meadir-i sâireden şamdanlar ve eşyâ-yı saire üzerlerini hakk ile tezyîn ve akîk ve zümrüd vesair ve zi-kıymet taşlar üzerine mühürler hakk etmişler ve tüfenk ve tabanca ve kılıç demiri ve at gemi ve kağıd mikrazı ve zırh ve baş taşlarını dahi bir takım resimler ve yazılarla hakk ederek alton kakmalarla tezyîn etmişlerdir.

Hakkaklık sanatı salifü'z-zikr sanâyi' derecesinde terakki edemeyüb Avrupa'da ise milâdın onbeşinci asr-ı evâilindenberi zuhûr eden hakkaklar meharetc bizimkilere tefavvuk etmişlerdir. Buna sebep hakkaklarımızın adem-i istidâdları olmayub tedenniyat-ı vakı'a mahza taş üzerine insan tasvirleri hakk etmemelerinden ileru gelmişdir. Zira bu sanatın en müşkün ciheti akik ve buna mümâsil sert taşlar üzerine müceffef gayet küçük veya büyük bir insan kafası hakk edebilmeye kesb-i iktidar eylemekdir.

Şimdiki halde Avrupa'da ulûm ve fûnûnun sür'at-i terakkisi nisbetinde fenn-i tab'dahî ilerlemiş ve bi'l-cümle ulûm ve fûnûn ve sanâyi'in ta'lîm ve tahsîli resîmsiz mümkün olmayacağı tebeyyün etmiş olduğundan musavver kitablar gündengüne aranmakda olub cihetle hakkakların adedi dahi tezayüd ederek cümlesi sanatlarını matbuata hasretmiş oldukları görölüb binaanaleyh çelik ve bakır ve şimşir ağacı üzerine hakk edilen eşkâl ve resimler nefasetce fevkalade bir dereceye vâsıl olmuşdur. Burada ise degil bir insan veya

hayvan veya bir mahallin resim-i mücessemi hatta doğrudan doğruya gayet sade hendese şekillerini bile güzelce hakk edebilecek hakkakımız yokdur. Şu hallerden anlaşılıyor ki hakkaklık dahi resim gibi mukaddema ba'zı eşya tezyinâtına ve mühür ve meskûkâta münhasır iken maksad başkalaşarak el-yevm en ziyâde kâffe-i ulûm ve fûnûn ve sanayiîni neşr ve ta'mîmine hizmet eylemektedir.

Ulûm ve fûnûn ve sanayi'in terakkisi uğrunda devlet bu kadar fedakârlık edüb dururken ve padişahımız efendimiz (Sayfa:14) hazretlerinin ruhba-i amel-i şahâneleri bu kazıyye-i mühimmeye ma'tûf iken bi'l-cümle ulûm ve fûnûn ve sanayiîni tahsîli mutlakan resm ve hakkaklık sanatlarının ilerlemesiyle musavver kitablar tab' ve neşrine mütevakkıf bulunduğunun nezâret-i celîle-i ma'arifce şimdikiye kadar ciddi bir surette düşünülmemiş ve nazar-ı dikkate alınmamış olması her halde mucib-i ta'accüb ve te'essifdür.

Çinicilik: Çinicilik dahi memâlik-i şarkiyede mukaddema gayet mühim ve gayet makbûl bir sa'nat olduğu anlaşılıyor.

İşbu çiniler üç nev'i taksîm olunur ki en eskisi Bursa'da Yeşil Cami-i Şerîfin ve Der-sa'adet'de Müze-i Hümâyûnun çinileri gibi adeta kalın tuğlaların sırayla resm edilüb boyanarak öylece ateşe verilir.

İkinci Sultan Selim evvel-i zamanında icâd edilmiştir ki bu nev'i çinilerin satımı diğerleri gibi dîn olmayub resimleri birbirinden kabartma bir hat ile kâmilen ayrılmış ve bu cins çinilerde ekseriya limonu sarı renk ile uçuk yeşil renk konulmuştur. Diğerlerine nisbeten bunlar daha nâdir olub nûmuneleri Der-sa'adet'de Sultan Selim Cami-i şerîfinde ve Şehzade Türbesi'nde ve Saray-ı Hümâyûn Elçiler Köşkünün kurbünün iki tarafında mevcuddur.

Üçüncü nev'i dövülmüş çakmak taşından ve diğer bir nev'i beyaz tobrakdan ince tabakalar üzerine koyu ma'i ve kırmızı ve firûze mayisi ve ba'zen de yeşil ve mor renkler ile tersîm ve yazıları doğrudan doğruya yapıldıktan sonra her birisi ayrı ayrı sırta basılarak ve kurularak furuna konmuştur.

Taşra ve Der-sa'adet'de mevcûd ekser binaların divarlarında görülen çiniler işte bu nev'idendirler ki bu (Sayfa:15) nev'i çinileri yapanların izhâr eyledikleri mehareti insânî velh ü hayrete duçâ eder. Renklerin letafeti ve resim ve yazıların nefaseti şöyle dursun cevâmi-i şerifenin ekserisinde müşâhade olunan yazılara nazar-ı

dikkatle bakılsa görülür ki bir levha kıt'asına göre sekiz on veyahud beşyüz aded tabuka üzerine yazılmış olduğu halde bu tabakalar yan yana götürüldüğü suretde herbirinin üzerinde bulunan yazularda ve resimlerde asla eser-i ihtilâf görülmez. Mâmilen yeni tarzda buldukları ve birbirine temamiyle muvafık bulunduğu görülür. Halbuki bir büyük yazı yazıldığı halde o yazının herbir parçası bir tabaka üzerinde olub bunlar kullanıldığı zaman kimisi az ve kesi çokca pişmiş olsa tabi'i kıt'aları tehâlûf ederek ba'dahu yekdiglerine takrîb edilince yazularla resimlerin yekdiglerine tevafuk etmemesi lâzım gelur. Demek oluyor ki ustaların mahareti sayesinde beş altıyüz tabakadan mürekkebe bir levhanın parçaları kâmilen bir derecede başarulabilirmiş.

Çinilerin ehemmiyet ve makbûliyeti yalnız şu cihetden ilerü-gelmeyüb renklerinin gayet parlak ve sırlarının lekesiz ve gayet şeffaf ve resim ve yazılarının nihayet derecede feyz olmaları hususları başkaca calib-i nazar-ı dikkatdir.

Hattat ve ressamın sanayi-i milliyeinin şu şubesine de pek çok yardım ve hizmet etmiş oldukları bidaheten anlaşılmıştır. Bu sa'nat dahi hicretin onikinci asrındanberu tedenniye başlamış olduğu o zamanlarda yapılan ebnîyelerdeki çinilerin muayenesinden ma'lûm olub buda el-yevm (Sayfa. 16) kâmilen mahv olmuşdur dînilebilir.

Avrupalılar onsekiz yirmi senedenberu eski çinilerimize nazar-ı dikkat ve ehemmiyetlerini atf etmege başlayarak Paris'de bunları taklîde kalkışdıklarından şimdiye kadar bu sanatı haylice terakki ettirmişler ise de nefasetce henüz bizimkilerin derecesine isâl edememişlerdir. Mamafih ümidden asla fâriğ olmayub çini fabrikaları günden güne tezâyüd ve tevsi' etmekte ve bu fabrikalarda muttasıl birçok tecrübelerle Türk kâri çinilerin nefaseti derecesine vâsıl olmağa çalışmaktadırlar.

Numünelerini ziyadeleşdirmek maksadıyla beş on senedenberu buradan Fransaya nakl edilen eski çini tabakaların aded tahmin edilemeyecek bir derecede olub Memâlik-i Mahrûsenin her cihetinde gerek efrâd yedinde bulunan ve gerek câmi ve medrese ve türbelerden sökölüb aşırılan çinilerin mukaddemâ danesi antikacıardan birer meciyeye alınabilürken şimdi biru iki lira-yı Osmânîye kadar satılmaktadır. Misâl olarak yalnız şunu arz edeyim ki abundant onuki sene mukaddem Zeyrek Yokuşun'da kâin Çinili Hamam tesmîye

edilen hamamın bi'l-cümle çinileri evkaf nezareti tarafından verilen müsa'ade üzerine dânesi otuzar guruşa Ludavik nam antikacıya satılmış ve merkûm bunları kâmilen söküb Paris'e aşırarak danesini yirmidörder franka satmış olduğunu pek iyü bilirim. Hatta merhûm Ludavik hamamın binlerce çinilerini sökdüğü sırada bi'z-zat mezkûr hamama gidüb çinileri görmüş ve pek ziyâde takdîr etmiş olduğumdan birkaç gün evvel otuz kuruşa aldığı çinilerden (Sayfa. 17) altmış adedini yarımşan lira fiyat ile alınmış idim.

Oymacılık: Sedef-kârî oymacılığın sanayi'-imebhuse kadar ehemmiyeti yok ise de azıcık düşünülür ise Mimar Sinan gibi bir mimârın eyâdi-i Ma'rifetiyle bina edilmiş derûnu duvarları renkamız ve gayet latif ve nazar-ı nüba çinilerle serapa kaplanmış ve ziminine eski Gördes veyahud Uşak'ın en ala halıları ferş edilmiş ve mihrab şamdanları bakır üzerine kakma gümüş ile donatılmış bir alfî câmi'dahilinde en mahir bir hattatın mahsul-ü dest mahareti olan ve en meşhûr ressam tarafından tezyîn ve tezhîb edilmiş cildi fevkalade musanna bir kelâm-ı kadîm için san'at ve nefaseti ve nisbette bir rahle ile cami'in kapusunu ve pencere kenarlarını ve kürsülerini ana mumâsil ve mükemmel bir halde görmek sedef-kârî oymacılıkta da bir ehemmiyet-i mahsûsa verdirecek hallerdendir. Hakikaten bunların bıraktıkları asâr dahî fevkalade güzel olub zikr olunan kapu ve pencere kenarlarıyla rahle ve kürsülerin üzerlerinde sedef ve gümüş ve bağı ile resim eyledikleri eşkal-i hendesenin tarz ve tertîbi (Sayfa. 18) insanı hayretde bırakır.

El-haletü-hazihi sedef-kârî müesses iskemleler ve rahle buna mûmâsil eşya i'mâl edilmekte ise de bu sanatta dahi eski resimler kâmilen terk edilmişlerdir.

Mücellidlik: Sanâyi'-i atike-i Osmaniyyenin en ziyâde terakkiye mazhar olanlarından birisi de mücellidlik sanatı olub cevâmî'-i şerîfe ve türbelerde mevcûd Kurân-ı Kerîmlerin kütübhanelerde mahfûz kütüb-ü nefisenin muayenesiyle müddea'yı vâki' rehin-i subût olur. Neçareki Alayışi Fren-kâraneye teba'iyet illeti urûk-u milliyemize sirâyet edeli yani Avrupalıların ulûm ve fûnûn-u cedîdesi gibi mühim ve müfîd şeylerine asla ehemmiyet vermeyerek daîma fena şeyleri alınmağa başlanılalı mücellidlik tarz ve usûl-ü kadîmesi dahi inkirâz bulmuşdur. El-yevm yapılmakta olan cildlerin nekadar çürük ve nekadar fena olduğu hüsn-ü tabiatdan bir nebze hisse-dâr olanlar indinde müsellemdir. Avrupalılar ise eski mücellidlerimizin meser-i dest-i mehâretleri olan cildleri ziyâdesiyle tak-

dîr ve tahsîn eylemekte ve Fransa ve İngiltere ve Almanya ve Avusturya sanâyi' müzelerine vaz' ederek ale'd-devam bunca numuneler cem' etmekte oldukları erbâb-ı tadrîk nezdinde ma'lûmdur. Avrupalıların bu bâbdaki himmetleri dahi bir derecededirki geçen sene zarfında iki def'a Der-sa'adete gelen (Sayfa.19) bir Almanyalı alim Düsseldorf ve Frankfurt ve Nüremburg şehirlerinin sanâyi-i mezbûrenin hesabına olmak üzere birçok ma'mulât-ı atike-i Osmaniye nümûneleri topladığı sırada yalnız Türk kârı eski cild nümuneleri iştirâsına sekizyüz lira kadar para sarf ettiği bi'l-cümle sahaflar ile antikacıların ma'lumudur.

Salifü'z-zikr ta'dad edilen sanâyi misüllü pekçok sanâyi-i milliyemiz birer birer mahv olub gitmiş ve elde bulunanların ba'zıları dahi ziyâde tedenni etmiş olduğu maateessüf görülmektedir.

Her millet ve memleketce sanâyi'-i mevcûde ve kadîmenin bekâsı ve inkirasa yüz tutanların bir tedbîr-i acil ile muhafazası ve bübütün mahv olanlarının dahi yeniden ihyâsı hükümetlerin cümle-i vezâfi-i mühimmesinden olduğu aşîkar olub bu vazîfe-i mukadde-senin buracada icrâsı çaresi bervech-i ati beyan olunur.

Evvela gerek Der-sa'adet'de ve gerek taşralarda mevcûd olan cevâmî'-i şerîfe ve türbeler ve medreseler ve kütübhaneler ve'l,hâsıl her türlü ebniye -i atike-i milliyeye ve derûnunda bulunan her nev' eşyanın ve ma'mulât-ı atikenin dikkatle muhafazasıdır ki bu da pek cüzi bir heyetle husûle gelur. Şöyle ki (Sayfa. 20) zikr olunan ebniye-i kadîmenin temyiz olması ve herbirinin hîn-i ta'mîrinde bâlâda zikr olduğu vecihle heyet-i aslisin bozmayub tezyînâtının dahi yalnız tazelenmekle iktifâ edilmesi ve heyet-i asliyesinden çıkarılmış olanların Sultan Ahmed Cami'-i Şerîfinde olduğu vecihle yine heyet-i asliyesine ircâ' ve derûnunda mevcûd olan her dürlü eşyanın bir müddetdenberü olduğu gibi çaldırılmaması ve hademesi ve memurları taraflarından antikacı ve Frenklere satılmaması ve böyle bir hal zuhûr ettiği halde derhal mütecâsirlerinin te'dîb ve dûçâr-ı mücazât edilmelerinden ibaret olub memâlik-i sâirede mer'i bir usûl olduğu vecihle umûm ebniye-i atika-ı milliyenin muhafazasına nezaret etmek ve lûzûm-u ta'mîrleri takdirinde ta'mirinin ne yolda olacağını ta'rîf ve ta'yîn eylemek üzere bir reis ve dört azadan mürekkeb muhafaza heyeti nâmiyle bir heyet teşkil eylemelidir.

Saniyen her sınıf erbâb-ı sanayi kendi sanatlarınca usûl-ü muhafaza ve kâr-ı kâdîm mamulatını taklîd ederek i'mâl edebildikleri

aher nev'i eşya nümûnelerinin senede bir kere muhafaza heyetine irâe olunması ve heyet-i mezkûre tarafından nümûnelerin bi't-temyîz tanıyana şevk ve a gayret olmak üzere mustahak olanlara madalya ve nişan ve atıye gibi mükafhat tevzi' olunmalıdır.

Salisen, mevcûd olan sanâyi'-i nefise-i şahâne mektebi ehemmiyet ve esbâb-ı ma'ruza ile mütenasib bir sûrette tevsi' edilerek hiç olmaz ise ananade milâdın binsekizyüz (Kayfa 21) kırkbeş senesinde küşad idilen sanayi'-i nefise mektebi eski raddesine götürülmelidir.

İşbu sanâyi'-i nefise mektebinde fenn-i mimarı ve yağlı boya ile ressamlık ve balâda zıkr olunan sanayi'in her birine lüzumu bedihi olan her nev'i resim ve hattatlık ve şimşir ve taş ve çelik ve bakır ve her nev'i meadin üzerine hakkaklık ve oymacılık ve heykeltraşlık ta'lîm ve ulûm-u riyaziye ve teşrih ve tarih tedrisi olacağından bu sayede memleketimizde sanâyi'-i milliye'nin şu hal-i inkiraz ve perişanısına bir ilaç-ı acıla, tehiye ve ihzâr edilmiş olacağı ve şimdilik sanâyi'-i münkarizenin pek az bir zaman zarfında ihyâsı çaresi bundan ibâret olub husûsât-u ma'rûza rehîn kabul ve tasvîb buyrulduğu halde muhafaza heyetinin vazifesini mübeyyin bir nizam-nâme ile mekteb-i sanayi'-i nefisenin dahi tevsi' edilmesi bir programı başkaca arz ve takdim kılınacaktır.

هـ

لدى

بادشاه حیدرآبادی دستریا برامه افروز خفیزینک نجه آماک مایکانه لری انعام علوم و فنونه و ضعیفک
تزیینت مطوف بولینجهن جرتله دیشده مکتوزده نقطه کاه و ترقی- راصل اولینجه کیت کیده بعضی بیستخ
حو اولسی و بعضی دهن حواله و دجه نه کلمج اولد ضایعت برناختک انحصار سیاه و نظره تیش
آماک مطامع آتماک ضایع لایلی- ساقوه اولد جفتن بویا به بودج فطر عاقری اولدک مطامعک برجه
ای عرض و بیانه آتا- اولو-

مالک عثمانیه ده ضایع نغیبه مده ضایع عادی کی بانکده حواله- دیکر یور-

ضایع نغیبه عثمانیه معمارلوق سیامنه خطاطلار حکاکلار جیجیلک مرنکارلوق اوجیهلور
مجدلک کی ضایعتن عبارت اولوب بوندرک غیره و ض ضایع عادی ده عدولور-

ضایع نگوره نیک مفاهازه اولد قدر هیتمه تفریاده سلیمک اچونه هر بر لرجه اری اری جت آماک
ور زمانه نه دجه توسع و ترقی آیکلری دکت کیده نه سیه من انقض و خطاطه قایل آیکلری دکر کیک
کونده بعضی نیک کامده حواله و بعضی نیک و ض هاله حواله و دجه نه کلمج اولد قدری یانه
دافاره املک اقتضا اید-

دکر انظان ضایعتک بنکاره اویانه لریده نه کی اسبابه توقف ایستیفجه عرض اولد جفته-

مع- مع ضایع نغیبه حمد سنن بیخس فن معمارلوق اولوب عالم اسلامده عربده محمد سلجوقی قید مبانده لری
معارفده مرقظ عثمانی قیدده معمار موسی معمار- قیستود لوقی معمار کالیبه معمار محمد الخوض
معمار سنات معمار محمد و معمار- قاسم کی معمار لوقی ایتمه- که بوندرک ارقس اولد قس انا علی

عالمی جستجو و جارایتمندہ در اسلام فرودہ اورنگ بوعمار نے متعدد جامع و تہذیب و خان و کوری و شکر
 و مدرسہ و سرای و سائر ہندو لوہا بنا کر انہا تکملہ اکتفا و تمجید قبہ حیدر ملک و چون کلہ انتمہ ایچون
 رو مالہرک و بیادندک برافقہدی ناری دانسا ایسکری ایندک تزییناتی ایچون وہ عجب و عجم
 اہولہدی ماخذہ ایندک یکدہ بر اصول فنہمارس و نقاشی و جودہ کوشیدور کہ ابو اہولہ جیرہ
 فنہمارای عماتا نامیدہ لخالہ ہذہ اور دیامکبندہی تعلیم ایکدہ در۔

برعمارک اصول و طیفی انسا ایچہ جہا بنانک رسم و کھنی فقہ ایچمک تزییناتک تاسیہ بنانک
 مناکہ مادہ لرین نامیدہ ایچمک اولوب انسا ات کندی نظارتی اندہ جیستہ جودہ لکھن تہذیب
 و رسم و دیوباجی و خطاط و نقاشی و طوغرامجی و ایچماجی و دوکبھی کئی بریونہ اصناف
 و علمہ بر عادی۔

منابع نفسہ نک انک علیسی عارضہ معمار لقصہ بر ایچہ منابع عادیہ نک انک اھقری مہدی
 ریحونکہ قد۔ بالجمہ منابعک مقدا عماتہ بندہ موجود بولینفی طوفانی بندہ کلاخ نیچ علیش
 جامع شریفیہ رضیبتہ کہ بیسی و ہومک آرزوی و جودہ نکو۔ جامع شریفک کامتہ اسلام
 اوستہ و کھدی موفیتہ بنا ایچمک کھجک مسلم اورنگ اھولہند۔

نہ جارہ کہ کوری ہانڈہ کی ڈلہہ جامع شریفک بائسی ونگ ۱۰۹۶ معمار سمدہ صکرہ
 معمار لہہ رومہ دوہا صکرہ لی ایضہ ایچکبہ بنو میانڈہ وہ بزجاج مقدا معمار لر لہو۔
 ایچمک ایسہہ نور عثمانیہ و لادی و ستر بعضی ایندہ وہ کور لکدہ اولینہ و جودہ بنو اصول
 فنہمارس عماتی تیہ بنانک ایچمک رڈی تعمیراتی و انسیہ طرز معمارینہ دو کلدہ کلہرین

فہمہماری بلکہ کیرک سنج قریہ انحطاط و نزول اولتہ۔ بونک کج ضایع عادیہ سارہ و ض
یہ اولاد وطنہ اولت فریساند انہ کیرک سیدیکہ ملکہ سلماندرہ ذکر افطہ انیدر کج رش
بنا انسا ایج بلک سولہ طور سنج عادتاً کویک برادجک یا متغہ مقہ۔ برودیکریم کلانہ۔

بالاخرہ سلماندرہ اولیض کج فریساندرہ و ض معماریہ ضعی طو بخانہ جمع شریفی بنا ایج
قرہ بت قاعدہ ہکرہ جو غالب اولیض جرتہ ایوم موجود اولت قاعدہ بیانہ معماریہ نامی
طاسیہ جوہ ہان کیریم بولیمو۔

خاقان مرحوم جلایز خانہ حفتریک زمان سلطنتہ فہ معماریہ عثمانیک ایجای خیرہ
اقرایہ واقع والدہ جامع شیفہ و ذرہ عکیرہ نک بوج قوس و بوقونک ایکی جرتوی
کویک کج بعضہ ایجہ انسا ایترس ابرہہ فریدینلہ قاعدہ بدی جراتہ بونک کج کونہ
وسعادتہ موجود اولت ایجہ قیریمی نمونہ اخاند ایسکہ مقہ۔ اولاد قندہ اصول
قیریم عثمانیہ موخند و شیلاہ جت بشی بدان قویہ بوج شکان چیکہ و طزی نہ ترک نجیب
وندرہ غیرتک اصولیہ شانی و الخاصہ ایج برشہ بکڑہ من جیفہ جمہد وادیولدرہ بیلا
بنار انسا ایسکہ۔

ینہ براسہ شعلہ اولت اشلندر کہ ایکی ایج نہ مقدم سلطان بایزید بیانہ عمویہ کتخ
اخاند اییلہ بیلاہ بر قاصاد یعنی یوز انسا اقلک بوزیم کلیدی انادہ قاعدہ اولت
زاتہ حکیم ایسہ کوزنیک اولتہ کی بایزید جامع شیفہ کا مذ خاطر دہ بیقارہ
ہر زمانک و ہر صفت فہ معماریہ سنک بلجمہ اصول و قواعد مخالف برطرز اختیار ایتمج
و چیکہ رغابت عجیب برار و جودہ کیرمہ۔

فلاسه مکتوزده مالده موجود اولدی هجج بکنده حیقفین حالده کیزیدنه قالفه نامی ورنیزده
 هجج برینک وجودی ملت اسلامیه نیک موجهه افخاری اولدی و نقاست و کیمین اوپه اولدی
 هیرت و استغنی جیبه ایسه ایینه عالیه قیومتی و کل تقیده هقی تقیده ییده نه معلومات
 و نه ده طبیعتده مساعد و کلهده . چونکه رهفاله ککر ایندرون نقاست و کیمینی تقیده مقده
 اولسه رایجه مطلقا ، نسا ایله کله ی ناری ، ندره تقیده بارلاری

ایینه عایدیه کلنج . اولدوراقه ناضه ، نسا ایله کله اولدوراق ککای ککر و کک انخاب اولدی
 هجج بیسی اولدوراقه اولیضی اورویا کونیز ندره مسلم اولوب بولوله وجوده کله
 ناری نه درجه جیکه اولیضی ، و قیوم لایحه حظه نه قدر مخالف برهوتی نسا ایلی اولدوراقه
 تقیده حاجت یوقده .

سوی مکتوزده فیه معماری عمایینک ادبانه یلیس تقوده اولیضی حالده برهوتی انحصارین
 نه یاکمه مدتم کله جیکه برهوتی تقوی اولدور .

قروه و یطیده اورویا ماکله فیه معماری مخصوص بکنده موجود اولوب معماریه ضعیف اولدور
 یوانغ تسلط انتقال ایرایکله هر نظر بالاضره بوقنت نه فی ییل ایلیکی شاهه ایلی
 برتیر عابله اولدور و زره در عقب بکنده نایس کتاد ایلیوب بکنده اصول فیه معماری
 برنای طبیعی بنا افخاد ایریلدی بلجه اصول معمارینک تعلیمه بنهرت اولوب آذربایجان
 طرفه معماریه کیمین ادبانه یلیس و بویک کک کونه اورویانک هر جنجه تقیده جوق

اجتاه ايرليكي جتديگيته كچه ملت و مكنونه مخصوص اولون احوال قديم اولونولت.

اور دياييد ايربالعكس شهه سامان قديم سنك ايرلي وكر و هميتي نيتي تقدير ايرليگي بوندي
يك هوقه مرفه اله كوره رك ضايع موزه ليني نيزه ايرليگي مقصود اور دياي نقاشي ايتده در
قانه كرم و كبت نيفس عبقه و لوهل و جدرلي نه هيب قيزيه اير رسامانك صفت و ملاقه
يك زياده سزار تقير اولره بوناده بيكله نكلر ده پارس اولونره و بيله و لانه
بختا و موزه لري نيزه ايرلش.

ايشه زمانه بونك و كوچك ايشه لرك قبه و طوانه و ديوار لري و رولور لر رسم نقشه و دونا ديور
و مرمر ايزنه ملك اولون و بروس و جيزنك و كوتايه و حال سايه ده جيني كاغازه لري اول
ايشه و خطاطه علمه و ام ايشه عاليه بي جاي باز اولم نيزه ايرلر و صاعف شيفر كبت
نفس باروب ساه استفاده يه بيكله انا- وضع ايدر و ايامره بونره هور كوسيد
و جيزنك اوله هديه ايله نيزه ايرلر و هر صنف ضيق لارن متعدد جيزنك نيزه
و احوال هور لر معروضه صفت و لار ندي كوستر ايرلي جاله كه عاده ازار طاشي بايامه
طاجيك لرك قوننده قدر رسام و خطه طاركي بيله ملاقه قوه القاده لري اكله رابوب
وسر مار لقدمه موجود اولون اكله فرار طاشي لرك خطوط و نقش لرك معانه و نيزه ايرلر
نيزه نوت و حقيقه و اصل اولور.

اور دياييد ايشوزار طاشي لرك بونك رسايه و ض قويه ايتده در

بزه مفضا ياييچ اولون اكله قوماش و ايشوزار و موقوفه بويته لري اوزر لرينه اجرا
ايشه لري رسم و نقش لرك نفاست قوه القاده س و ض اور ديا ايرليگي ضايفنك نظر قيني
جيسايه لرك بر زمانه نيزه اله كوره و كلدي يك هوقه نمونه لره اور ديا موزه لرينه نقاشي ايشه

وانظا - تاتا دريقه وضع اولمده - بوزده ايسلم بوم بر صبايح عيقه يله موزه سي ياييمده مزايه
موزم اولمده موزلي نازك ايمك يك زياده كوشمده.

ايشمجه داورده ديفر قيتنده نايده دفر هو عفرى طرز فنكايه بيمده ناناوهم اوزينه
بونه ايكي ايد اور وياده كولا موده لى بقدا چيكه درنگهري خيات يقبل سيم ديكه ايمكده
اولد قهرى كى كوردس وعقانه طرفه نزه كچه فلاح جمال ايندر نص اسكى مودلدى بستونه رن يله
ممالك عثمانيه اوشاي ايبلاش ديكه اهاق شريفه بجه جمال افطه اور ديا كچه برى بقده ده
باشمده.

مقده عاجرانم اور وياده كوزل ونيسى كچه ياييمور ديك اوجوب فقط خويمه وادوسونده
جمال ايبلاش ديك خاق قياتمه صابلاش كچه دفايله ديه ايجو ريس بوزيه كايوب و كوييله طالع
كچه جمال ايندر مز بونرى بقده مقده اولمدر ح مايف في بونما هدا ممالك عثمانيه
اوشاي ايبلاش اور ديا كچه لرينك اكرتس يانك ممالك شريفه ايجون جمال ايلش يك چيكه موموتيه
اولد قهرى جينه اور وياده بونره اصدا اجنا - ايلو با لعلن كيون دشمج ديا خود ذكر افطه خويمه
دادوسون كچه ريم اور ديانك بعهه مودنه ترك خيس بقدى جمال ايمكده دبروجتم يك نيسى
خايه اشمال ايمكده اولد قهرى عوهه ايمكده.

كچه بر صبايح نزه فر قيلم دياغلى بويا نصورر و نه فر قيلم و صولو بويا دياغلى بويا ايمه نيز اكر
دساتر تابور نيسم ايدت بر صبايح نزه عارى ساعد تره صى ايسم بنه عوهه ده كچه
بوليفر احوال معلوم ندر - جوتك ججه سيم اولمده ايجون انسانك لطيفه بوموزد
استاد كافي اوجوب يك جوهه وقت مكنده سيم نعليم و علم شريف و علوم باضه

و تاریخ کبی بر لافتم علوم تحصیل اینک لازم است که اروپا سامدی ایست به صورتی نظر زرقی است
 مقدما سالک خدمت نک هر جزوه سامعه یا کند ایند ایست ایستای ستمد نک و کتابک زینت
 ایست با لافره بلجمه علوم و فنون و دنیا یعلک تعلیم و تحقیق استک سدا کیس اولیفته است
 و ایوم ایسه اورا در کلمه که سینه یی علم و فنه و فضاک مدیقید و ستمد فضاک قابل
 دینسجامه بزرا علوم یاضه وقت و کیا و جراتک و حیوانات و نباتات و طبابت و تاریخ
 و جغرافیا و فنه جرد و هیئت و فزونی و فضا و طبقات الارض الحاصل کافه تصات علوم
 و فنونک کربک تعلیم و تفریح و کربک تحصیل مطلقا ستمد جناح بر فیض تفریح و استه در
 استک هر ضیف ای باب ضایع لزومی بیک اولوبه ستمد نه جور هیئتک نه لطف ایست
 نه اربا هیئتک نه دو کرب هیئتک و نه ده فیر هیئتک همه یی بر فضک زرقی است
 در کاره

تزییات ایضه آثارند در ک اولدی مجرد مطالعات و کتابک زینت خود اربا سامعه
 صفی بوگونگی کوزه ا و کتابک بحث ایستیک مواردن تفصیح و تعلیم خدمت ایتمده در

خطا لطفه بر نوع سامعه دیک اولوبه مون لقیم خطا طر معرفت و ملازمندی بانک
 کلام قدیم دست کتابک بارضه همرا تیه رک کوفی و جلی خطه اید بونک و لوبک اینور
 راخذ و خارجا تیه بر نه جاه وقت و تعلیم خطه اید انواع لوه در ترتیب و شیوه ایتمده
 بونده بقه با فزوده محمول طاسد و جامع ستماندی و جور و نه و هیئتک نه مضع استک
 و ایصل استک ایستای ستمدی و دوات ستمد و دیوارره یا سیریت هیئتک نه فاره طاسدی ادره
 یک جوده دیک کوزل یا زید یا زید در جفا که بوضعت عالی دهن زوال و خطا ط
 سید ایچوبه اسباب بر وجه اتی بیات اولوبه

اولد فیه معیاره رش و شمول ادرک خطاطی معنی یانه جامع و تزیینه کیم اینجه مقصدت نومه
 اولوب سلیقه و فریادنه و کوشنده و حتی اگ کویک اولره و هم مثال ایدی ایوم بونوره
 اینور کویزه کانه جوبانه اوغلی بالینه و نالری معیاره کی شهره شرط کوشده و افریلمه
 یاتا و صومک قوناغده و جیدریش و عاری اوج اوطلی برادده و دهاسه بک هوبه قوناغ
 و فانه لره ابات و عا اوج کیم نمونه لر شاهه اولدیله شری اینه ایله بونج کویک و کویک
 خانه لره کیم بونج ارنه خطاطی عیانت ایلیجه جده کویا اویسه قونکایزه ایشا اول
 جیده و مقده اوزره تزییه ایشکده

موصو لرجه کیمی بونور رش اعتبارده فقط ایلرده برلینه اور و یاده کویک بونور تزییه
 بصر بر لافم سده صنف اهلینک و کابری کلنک بیده خانه لری دیوار لریه نقاشی ایدیلر
 کویا اولونقه اوطر و صا لوند تزییه ایچ بونر طه اولنور که ذکر اوقده اوج کیم سدر اویله
 کویک بونج کویک شهر لریک کوش دیوها قنده عهد و ستر صوف عابد اولونده مخصوص قون
 دخانه و نونق لره بقیه ایچ بریده کویک

ایچوره ذکر اوقده اسکی نوره نادره اولره اینه بونور ایدیه بونوره شری بایند
 نوره لک نه خطنده و نه ده اطرافن تزییه ایچ صوره ایلدیه صفت و بارش
 بول مددی ایچره بعضه نادره بر ستاره و محاف چار سونه باله صراف الکی بیل
 اسکی نوره لک کتفا ایشده درل

دیگر طرفه هجرتک بیک بوز قوه برسه نه بری یعنی فیه بساعت کلنره نشر اولوب
 یوس یوس بطور هیو غایب اولد کتاب و بار افره قرانه کیم بازاره خطاطی طبیع ایلره
 بونور خطاطی انقراضه بیلیجه سیه اولد مع هذا بیانه تاغف حاله و نه که

الانقلاب مطهر هیله اورناتنری اصد زرقی مطهر اولدوقده بقدر یکنس بیشتن ظهوریج هیکل
 کتابد نقاشی شیبیده ایبات بجهانه ایلمکده در هابیکه اوله دیاده فیه طباعت کوزدکنه
 کسه زرقی ایسک نفات و هجرتی سزاور استغیج واک کلمه دیانه دیارسی دیویسک
 سدرینک بعضه مطهر لرنج با صیدل عیجی نیک فایده کتابده صامی مالک حوض
 نه زده موجود بوک مطهر لرنج هجی برینده بر کتاب طبع ایلم مکده اولدوغی بر عجزنه
 موجود بوکده بعضه کتابدک مقایسه یله ثابت اولدو

خدمه بوکده یعنی فطاطله بویم نظر اجناسه دره سلف اولدوغی بر هیات اولون
 بزجاج فطاطره ترک هیات ایلمکده صکره بولم صفتک و فی بیخن محاوره صغه
 استاهه آداده در

نقاشیه
 نقاشیتک و فی من نفیم صناع میننک یک ایلمدیه کینه نوزده بیسه عد اولدو بیلهک
 در سعادتیه سلفه سلیمان و سلفه مراد نیز لرنیک فیه لرنه طیزنه بو یا ایلم ترم ایسه
 نقاشیک یغلی بو یا ایلم ده فوج علیتر و عطفیتر جامع لرنیک نوزده کفندی لرنیک
 سمدن نقاشیه اکلا شیدیلور نقاشی کویک برون کایرک و اختاب نقاشیه بناردر
 جمعی اصول نقاشی مای ایلم نقاشی ایلمده بونوردیاتی قانلار لرنیک لغوی نوزده
 صره دره موجود اولون نقاشی بجه ایلمک فاطره بیده کابوچ بوضعه صره و فی اولدوغی
 مین بلبله هان انقیض نقاشی بریاضی دیاصارک بارنه ایلم اورنولورک اورنونه نبت
 و بنانک طرز معاریسه بیسنه نقاشی غایبه حرکتیه رنگدر کویا صیحت دیارنه کیم ناسم
 برون برون برینده قانلاری و بریندره سرفه در بیلورک طرز ده کیدده فریضه بانک
 در سعادتیه موجود اولون جوامع بیخفه و نبره دره کسه در نخالر بالاده ذکر ارفه

رفیع بنادنه بقعه جمعی صیغیرت بریده خوب ایست.

شد کبری باشد کی دانه جامع تریفی صیغیرت معلومك اوقاف نقضاً نیک کویانمید
ایست و بنویسد و چون دگر در ده موجود اولوبه بیسی معما. تمام جمله عیونك
تریب اینیک و اورمانه نقاشینك عایت بار دانه و یکدیگریم مناسب و انزلهای رنگارنگ
ایست اولد قدری نقاشی در سمدی بریا صه بادانه ابله غارانه بر صورتی کامند اولد قویا دیز
رضی قوه رنگه بویا اید صانمک الافراقه تحف تحف سبیر یا بقعه انکفا ایلیجه ایاری اولد
تحف هیلده دانه رضی اولد بده رده بونه یغلی بویا دیکدیگریم شمسه اسانس سمد و بایلد
یاغلی یا صه بویا اید قیاسلی اولد بویا ح اناسف کورکنده در بونک کی طوخا: بدنه
سعه مدحه ابعلک بناکرده سی اولد مرده وضع و برهوه رسم و بایلد بینه همیشه بی
نقش احمیش معلوم کامند یاغی برادیزیم بدلاسه و اورزنیکی سفه یالیدنی اولمالرله
زینده صیغیرت بایر بیقیب آتیره بینه همیشه اصول صحرایینه معیار اوج مره صه
برقونیه هکیم برده کویا همیشه نك اورزنی هومقده اینباره جقدایم کی در آ ما دارلقه
برخور یا بقعه فراموش بر صورتی اوکوزله شیبی طریب ایست.

الحاصل نقده اینیه عالیه و ارا بر جمعی بونک نقیصه نامه و دیار خوب اولد.

سایه امانت هفت یادتیجه بونده اوج نه مقدم سلطانده احد جامع شریفانك
صیغیرت جمعی بر صوم رای عجزانمی بقول چوره رده جامع تریفه نکورل قه دگر اید
جرات ساقه مقدمه ابرای بیت بقوم اوریند بادانه کامند قار و بیجه ارفع ظاهر
ایره اسکی رسم و نقده بینه کنسی رنگارنگ خیره ایلیجه بر صورتی جامع شریفانك زینت

عالی سیفہ ایچاع ایشہ

بر زمانہ نری اور دیارہ کلا برطاقم عادی نقاشوں اصولی بوز نقاشی تھیلہ قابضہ
دکھتہ ازلی کی اوفہ تفک اور وہ حق چلی دولت واسلام و فیتانہ بیکارک انا بیکہ
اند قری بنا لودہ بید تمہید بواسول جیہ اجناسا برطاقم خام رنگار کویا فزک ہوا
نقشہ اجناسا رنگارہ در حالیکہ اور دیارہ بخازدہ اصدا بوزہ سالی نقاشہ بولہ بنگارہ بوزہ
کلبہ سچا کوزہ اور دیارہ غنہ زندہ ستر اولقندہ کنہ بیری الم مانقہ در

بسیا مذہ بوزہ حکمہ کہ اور دیارک فلانسہ روسیہ ایتالیا کی ممالک جیسے
صرفظہ بونانہ ورومانیا کی اوفہ تفک مسکنہ زہ بیدہ کسی کنہی ملت و مسکنہ
مقصود اورک ضابطہ کما فیہ بولہ فطرہ کلبہ جک بر حق و سلسلہ و بیزیرا لہ
نہ کلبہ سے دریغ ایامکہہ اولد قری حالہ بزہ افراد اھالی سچہ طویسوزی فزک
مقور اولد بیلہ ضابطہ بیلہ فزک محویہ خدمت ایچکہ در

عید دبا غلوس عجمہ دبا لوفہ زکارہ حکاکوہ نوع سوتہ سہا بیلہ باقہ و مقور کوزہ
ومعادہ سرتھ اور بوزہ اجازتہ بیکہ در کہ ایوم بزد قری تارک ایچ اھلی
اور دیارہ لودہ انض عادیہ فزک

زک حکاکری بیشک برطاقم سہ سہہ و در جانہہ مضع و غیر فیچ قبضہ لری و بیزیرہ

و بفایده صولت ساری و باقر رمعادت ساره و نه سمعاندورد ایشای ساریه اوزر لر خلیک
 نزیبه و عقیقه و زررد و سر و نغمت طاشرا و زیننه مهره حلیک ایشدر و تفنیک و طباخ و قیج
 نیوری دات کی دکاغده قفاص و زره و باسه طاسیری و فی بطاقم رسد و با زیننه حلیک ایشدر
 انونه قافه لرله نزیبه ایشدر و

حکاکلیک صنعتی سالفاندر مباح رجه سنده نرقی ایچ بیویا اور و یاده ایشدر اوشخی
 عصری اواننده بری فلور اینه حکاکلر مابرقه بیکدره نغده ایشدر و بوکاسیسه حکاکلر
 عم استعداری اویجه تدریسات واقعه حضا طاسی اوزیرنه انشاده نفور لری حلیک ایشدر
 ایدر کلمه - نیرا بو صنعتک ایچ مکی جریه عقیقه و بیک ممالی سرت طاشرا اوزیرنه جوف
 غایت کوبلیک و با بویک باشانه قفاص حلیک ایچ بیلکه کیمه ایشدر ایشدر

تیکه مالد اوزر و یاده علوم و فنونک سینه قیس سینه فیه طبع ایدر و سول بلجه علوم و فنونه
 و ضایعک تعلیم و تحصیل سینه مکه اوله بیجه نیه نیه اوله بیفنده مهور کتابد کونجه کونه
 ارتقده اولجه بوجتم حکاکلر عدوی و فی نیرا ایچ رن جمده صنعتی طبعه حلیک
 اوله قدری کوریم یور - بنا عده حلیک و باقر و تیکه غایب اوزیرنه حلیک ایشدر استکاه و کور
 تفاتیق فونه لغاره برده به اصل ایشدر - بوزاره ایر و کلک باشانه و باجهونه و با حلیک
 ریم حسی حق طریقه طریقه غایت ساده هنر سکلری بیلد کونجه حلیک ایچ بیلد حلیک
 حکاکلر یوقده - شمه دره اکلا سیکورکه حکاکلیک و فی سیم کی نصیابصه سینه نزیبانه و مار
 و سکا کانه سینه ایچکه مقصد سینه رنه ایوم ایچ زیاده کافر علوم و فنونه و ضایعک
 نزه تعمیر خدمت ایشدر و

علوم و فنونه و ضایعات قیس اغورنه دولت یوقده - فدا کار یور ایشدر کور که ایشدر

صفیرتک نجه امان سا هانری بوقفه مایه مطرفه ایکه بایمه علوم وفونه و ضایعک تصیح
 لطفا سم دهکاکمه صفیرتک ایدر ایدمه صور کتابدلم ویزنه توقف برلینفک نظریه
 معانی شیری قد- جدی برهوتنه دوشینه سول و نظر دقه انوس اولس ههله ه
 بوجهیجه ناسنه-

مینیک وضو ممالک ترقیه ده تقاضایه مهم غایبه بقول برصفت اولیض اکتیو-
 بوضفت اولی ایزنده اولونه عثمانیه الله برغانه ها نظرنفی ایلنه-

ایشوینید اویج نوع تقسیم اولور که اولی اکیسه برورسه دیشی عام شریفک و درجانه نونه
 هایدنک مینیری کی عادتنا قیاسه طرغدرک رنگه ساید سم ایلیوب بوپانزه اولدور
 آتیه وریو-

ایچین سلفه سیم اول ناسنه ایجاد ایلنه که بونوع مینیری طیبه دیکری کی نونه
 اولیوب سدری برونج قیاسه برخط ایلد کامنه ایلنه دوشنه مینیره اکتیبا یوناهای
 رنگ ایلد ایچیشیل رنگ قولدنه- دیکرینه نسته بونور دهانادر اولوب نونه لری
 درجانه سلفه سیم جامع شریفده و شذاده نونه و سزای هیلده ایچید کوشکک نونه
 ایکی طرفده موجود-

ایچین نونج و کلیمه یاقعه لاشنه و دیکر برونج یاقعه طرفده ایچیه بوقدر اولرینه قیاسی
 نونجی و نونجه ناسه و بعضا ده پیش و مور- رنگ ایلد نونج دیکری طرفده طرفده ایچیه
 هریس ایری ایری سره بائیم رفه و نور و دورده فونده قولدنه-

لهه و در سعادته موجود اکثر مالک و یولار نونه کوبندک مینیر ایلنه بونوع نونجی و کوبند

نوع هينيدى ياياندىك ايلما- ايندكده مزلات انانف دله دهجته ووجا- ايد- زفكرك
 لطافت ورسم ديايدىك نفاقى شويط طورسون جوامع شريفه نيك اكرئمنده شاهده افق
 يازنده نظر دقته نكسه كويچوركه برهوه قطعه نكوره سكر اونه دياغودين بون
 عدو طابوقه اوزرينه يازسج اولغين حالده بولما بوقلر يانه يانه كوتور ليريك صوره
 هيرينيك اوزرنه بوقه يازدوده ورسدوده اصدا ار اهنف كوزن كامند بقطعه
 بولم قدى و بيرينه تيمم موافقه بولغين كويچور- هابوكه بيجوك يازى يازغين حالده
 اوبازونيك هير يايچوسه برطابوقه اوزرنه تاجوب بوقه فردنه قونلغين زلف كيسى
 از و كيسى جوقه نكسه اولسه طبعه قطعه لى تخالف ايسرك بعده يئديك نكته نقيس يايچم
 يازدورم رسدرك بكيك نكته موافقه ايتامس لوزم كلور- ديمك اولچوركه اوسرك
 مزلات سياه سنده بون ايتوز طابوقه ده ركب برهوه نيك يايچم لى كامند برهوه
 شوريل بيلورم

هينيدى اهت و نقيسنى ياندى شوقه ايد و صوب رنكدينك غايت يازم و سزى
 نكته و غايت نفاق ورسم ديايدىك نكته رجا ده نقيس اولدى خصوصه بوقه
 جالب نظر دقت-

فقطه و سادرك ضمايح ميه نيك شوقه سنده ده يك موقه باردم و خدمت ايتامس اولدى
 اهنه اكلا شوقه بوضعت دهنه نكته اويغين عهده برونه نقيس يايچم اويغين
 اوزماندم يايچم ايند رده كى هينيدى معاينه سنده معلوم اولچوبه بوردو ايتامس

کامدحو اولته - دینه بیله

اوره دیلاید اوده سکر یکم سنه دیزو اسکی هیندیزمه نظر وقت دهیندی عطف ایله
باشیدیمه یارسه بونری تفسیه قانقدنیزمه سدی قد - بوضقه خیالی نرقی آید
ایسه ده تفتی هون: بیکیدک دجهت ایصال ایهه مشوره مع مایه ایدوره اصلاح
ایله هین فایقه ری کوزمه کوزن نیا - دنوسج اقلده دلو فایقه رده تمه بریمه
خبره لره کاره هیندیک تفتی دجهت اصل اولغه چاشقه درر

نوز لری زیاده شیزمک مقصیده بیج اوده سنه دیزو بوراوه ذابیه نقل ایله
هین طابوقه لری عدوی خیمه ایله به جک بریدیه اولجه مالک و حوسرک
بناو دینک بفتی و کک جامع و مدسه دیزو لوره سوکلیجه اشیریک هیندیک تفتی دانه
آنیقه هیدوره برجهیم به انبیلورکه سدی بره ایکی بزی عثمانی قد - صامقده دره تکی
اولوره یانک شوق عرض ابرج بکده بوزک اوده ایکی سنه مقصم بزرک بوتوشده
کانه هینیه حمام تیر ایله حمامک بلجه هیندیه اوقاف تفتی طاقده دیریکه
اوزینه دانی اوتوزر غنمش لودودیلجه نام آتیقجه صامق و دنوم بوزره کامدکوبه
یاره اشیره رجه دانی یکم دره در ذانقه صامق اولیفن یک ابو بلورم هیندیم
لودودیلجه حمامک بیکجه هیندیه سوکلیکی مره ده باکلات نکره حمام کوبه هیندیه
تویسج دیک زیاده تفتی اتمسج اولیفنجه بریاچ کوه اول اوتوزر غنمش ایله هیندیه

المتمم عددي يا مشيرنا فيات ايد المسج ابرم

يونزه دره بيه سه مقدم دض بصبه جوامع رتبه ريك نغوي نام وشدنا هكسك معلومونونون
 بزنگه نوديع ايريك هره ده رفوم نغيدوسيدسيد اسكي غينيدري سوكوبه يينه يارسه كبريتكي
 برهونه قبيغينيدري وضع اينيك يك هونه ذوات غننه معلوم اولك حلالدند.

مدفاري اوياميلفك ضايح مجونه قداهين يونه ايسره اراجه دوستونلوريس معاشات
 كمي برهاري اباري معرفتله بنا ايلش دروني ديلورلي ريك آينر وغايت لطيفه نظ
 بنا غينيدري سينا قايغسه وزينه اسكي كوردوس وياخودعا قك ان اعلا خابيه
 فرس ايلش وحران سمعنده باقر اوزرينه قاقمه كوسه ايله دونادولش برع جمع افنده
 ان هر برهملك ممول دست مازنا اولك دان شهور رسام طرفنده تزييه زيهب
 ايليه جدي فونه العاده وضع بر كلام قديم ايجونه صفت وفتان اونسته بره جديلو
 جاملك قوشى بخره قنادري وركسيري اكا مثل ومكن جلال كورملك مدفوق
 اويجهيلنده ده برهيت فصوص وبردوره جك حلالدند. حقيقه بتوتك بارفنده
 انار دض فونه العاده كوزل اوليه ذكر افنض قيو بخره قنادريد رحله وركسيري
 اوزر رنغ صرف وكمس وبنان ايله رسم ايلدكده اشكال هذبه نك طرز وزيين

انصاف حیرت برافور

الحق تعالیٰ سے فکری مساس اسکندر درحد دست بکا حائی ایسا عملی ایکدہ
ایسہ درہ بروضتہ دخی اسکی سید کاملاً ترک ایلشہ۔

صیغہ عقیقہ عثمانیہ نیک ان زیادہ ترقی۔ نظر او فہرہ نہ بریبہ جملہ نیک صفت
جوایح شریفہ و نیزہ لودہ موجود قرآن کریم ان و کجانی لودہ محفوظ کینہ نفس نیک
مدعی واقع ریحہ بتوت اولو۔ نہ چارہ کہ آریح فنکارانہ بیعت علقہ عروہ
میدرہ سیرت ابعی بیض اور دیابیدک علوم و فنونہ جدیدی کی مہم و بیعت
سیرتہ اصلا اہیت ویریک واقفا قنا سیدی الفہ باشو نیدی جملہ نیک طرہ
داصل قدیمی دخی انقضای بولشہ۔ ایوم بایبقتہ اولی جملہ نیک نقدہ موجود
ونقدہ قنا اولیہ مسہ فہمتہ برینک حرم دار اولیہ غرضی صلہ۔ اور دیابیدانہ
اسکی جملہ نیک مائر دست ملائکہ اولی جملہ نیک زیادہ سید نقدہ و کجانی
وزانہ دانگتہ والاینا دوستیا صیغہ نوزہ رینہ دخی ایسک علی الدلیم
بویغہ نوزہ رجمہ ایگدہ اولی قدری اربابہ تیغہ نوزہ معلومہ۔ اور دیابیدک
بویغہ کی ہندی دخی برورہ وہ درکہ کجانیہ فلاحہ ایگہ دخی در سعادت کلاک

برالائیالی عالم رسول دورق و فوائده فوت و نور بر مع شدرینک صنایع نورده
 حابه اولمه اوزره برهونه معبودت حقیقه عیانة نمونه ری طریقه دفعی صوره ده
 یاکنز زک کاری اسکی جلد نمونه ری اثرنه سیزونه بیدا قد- بر باره حرف آیرکی
 بیچمه صحافه اید ایتقه جیدک معلومیه-

سالف الکر تعداد ایریلک صنایع سلاویک هومو صنایع مدینه بر- برر محوالبه
 کیمسه واده بوناندرک بعضدی دهن یک زیاده نی اتمج اولدغی ایثاف
 کورکنده در-

هجمت و مکتبی صنایع موجوده و قدیم نیک بقای و انقراض یوز طواناندرک بیچیه
 عاجول اید محافظه سی ریستونه محو اولندنیک دهن یکیده ایسکه حلقه قدرن جمد
 دهن تفه مار سنده اولدغی اتلا- اهلایه بوزلیفه مقصدیک بوزجه ده اولای
 جماعی برده اتی بیان اولور-

اولد دکن در سارته دکن طره لده موجود اولد جماع سرفیه دیزر اولد سیرک
 دکنخازر والیصل هر درو اینیه عقیقه مید دور دهنه بنظرم هر نوع ایسانک و حورث
 عقیقه نیک دهنه محافظه سیر که بوده یک جوفی بهنده معلوم کلور- سیریک

ذکر اذنه ایند قییم نك نیمه لئیس ده برینك حیه تعمیریه بالاده ذکر اذنه
 دجهت هیت ایدیش بوزیاویجا تریبنا نك ذمی یا ناز نازه لکله اکتفا ایسی هیت
 ایدینه هیقارسی اولندك سلطان احمد جامع شریفه اولدینو دجهت نه هیت
 ایدینه ارجاعی و درونده موجود اولما هر لولو ایسانك برده نبرو اولدینو که
 یالیرلسی و خدمتس و مئورلی طفره ای تقصی و فرنگه ضاتلسی دجهت
 برهک فلور اییکه عاده و دهک تجارینک نایب و دروچار بجات ایلدیزه
 عبارت اولوبه مالک سازه ده ریح برهول اولدینو دجهت عموم ایند عیقه
 مینک محافظه نفعرت ایتمک و لزوم تفری تقیرنه تعمیرینک نه بله
 اولدیفه تعریف و تبیه ایلمک اوزره بریشی و دره اعضاده مرکبه حفظ
 هیت نایب بهیت تکله ایلمه

نایب هر صنف ارباب ضایع کنی صنفی اصول بیدی محافظه و کار قید مقرر
 تقیه ایبرک عمل ایچ بیدکده هر نوع ایسا نمونه رینک نه ده برکه محافظه
 هیت اینه اولسی دهیت نکرده طرفنه نمونه دن بئیمز نایبانه سوه و غیره
 اولجه اوزره سجه اولنده مایل و ناله و عیله کس مکافات توزیع اولدیه

نایب موجود اولک ضایع نقیه شاهانه بکانه هیت و سیب معدوم اید
 تناسب بر صورت توزیع ایبرک هیت اولدیر آنده میلادک بک سیکون

فوق بسنه سنه كتاب ابي بكر بن خلدون في تاريخه - اده نه كوتيله

ابو ضياع نفيه بكنه فمه محارى رينالى بويا ايد سامعه وبالاده ذكر افخه ضياع
 هرينه زومى بيراى اوليك هه نوع رسم وخطاطى و شيشه و صحن و عيبك و باقر و قورق
 معاده اوزرنه حكما كلك داوينا جيلامه و هكنداشامه نعيم و علوم باضه و قريح و تاريخ تيريس
 اوله خفته بوسيا ده مكنورده ضياع ميه نك شوهاى انقاصه و پيشينه بر عيود عقال
 تيه و احضار ايليك اوله جفى و شديك ضياع نقرض نك يك ايزر يانه طرفه ايسك
 چاره س بونده جبارت اولوبه خصوصات معروفه هجه قول و نصيب جيلامه حاله
 محافظه هيتك و لطيفه ميه برتق نه ايله مکتب ضياع نفيه نك و هي نوع ايليك
 برير و غار بقره عمه و تفهيم قورقده -

